

CONCEPȚIA EU-LUI ȘI ORIENTAREA VALORICĂ LA ADOLESCENȚII DIN ȘCOALA DE CULTURĂ GENERALĂ ȘI LICEE

Lumea interioară a personalității și conștiința de sine sa au atras de demult atenția filosofilor, savanților și pictorilor. Conștiința și conștiința de sine este una din problemele cardinale ale filozofiei, psihologiei și sociologiei. Importanța ei se bazează pe faptul că studiul conștiinței și autoconștientizării constituie baza metodologică pentru soluționarea atât a numeroaselor probleme teoretice, cât și multor sarcini practice legate de formarea punctului de vedere al vieții.

Capacitatea de autoconștientizare și autocunoaștere este o însușire excepțională a omului care, în procesul de autoconștientizare se cunoaște pe sine în calitate de subiect al conștiinței, comunicării și acțiunii, plasându-se într-un raport nemijlocit față de sine însuși. Produsul final al autocunoașterii este un sistem dinamic de concepții ale omului despre sine însuși, conectată cu aprecierea lor, numită cu termenul **concepția Eu-lui**.

Concepția Eu-lui apare la om în procesul interacțiunii sociale ca un produs unic și inevitabil al dezvoltării sale psihologice și ca o achiziție psihologică relativ stabilă și în același timp supusă tulburărilor interne și schimbărilor. Ea lasă o amprentă puternică asupra tuturor manifestărilor vitale ale omului – din copilărie până la adânci bătrâneți.

Perioada apariției “eu”-lui conștient, oricât de treptat nu s-ar forma anumite părți componente ale sale, este considerată adolescența și vârsta juvenilă timpurie. Toți psihologii indică perioada juvenilă timpurie ca o etapă critică de formare a conștiinței de sine și dezvoltarea ei este privită ca un proces psihic central al vârstei de trecere.

Creșterea conștiinței de sine și a interesului pentru Eu-l propriu la adolescenți duce la schimbări în formarea caracterului și în structura concepției Eu-lui. În perioada juvenilă (15-17 ani) în cadrul stabilirii noului nivel al conștiinței de sine are loc formarea unei reprezentări relativ constante despre sine. Către vârsta de 16-17 ani apare o nouă formațiune individuală, care în literatura psihologică este numită cu termenul autodeterminare.

Complexitatea și multiplicitatea schimbărilor individuale în timpul vârstei juvenile precum și rolul ei hotărâtor asupra dezvoltării ulterioare a individului, condiționează actualitatea temei alese pentru studiu: “Concepția Eu-lui ca factor al autodeterminării individuale în perioada juvenilă”.

Ipoteza și obiectivele

La momentul de față sistemul de învățământ a suferit mari schimbări atât în structură, cât și în politica sa prin divizarea instituțiilor de învățământ în licee și școli de cultură generală. Luînd în considerație că în licee selectarea cadrelor didactice se efectuează după niște criterii mai minuțioase, față de profesori se înaintează cerințe mai mari în ceea ce privește măiestria predării, cunoștințele; programul de studiu al elevilor este mai complicat și detaliat față de cei din școală de cultură generală; precum, de regulă, și proveniența elevilor din diferite pătri sociale, am efectuat o cercetare cu **scopul** de a evidenția diferențele existente privind concepția Eu-lui și sistemul de orientări valorice în perioada adolescenței la elevii din cele două tipuri de instituții școlare.

Ipoteza care am formulat-o este următoarea: *Concepția Eu-lui și orientările valorice sunt diferite la adolescenții din liceu și din școala de cultură generală, sau, altfel zis, între cele două categorii de elevi*

există asemănări sau apropieri dar și diferențe semnificative privind concepția Eu-lui și orientările valorice.

Obiectivele popuse spre realizare în cadrul cercetării:

- De a evidenția parametrii de apreciere a concepției Eu-lui în perioada adolescență
- De a studia conținutul orientărilor valorice la această vîrstă
- De a evidenția legătura de corelație între structura concepției Eu-lui și conținutul orientărilor valorice la adolescenții de 16-17 ani
- De a evidenția diferența între structura concepției Eu-lui între elevii din școală și din liceu

Noutatea cercetării: constă în faptul că structura concepției Eu-lui se studiază în corelație cu conținutul orientărilor valorice la adolescenți din instituții de învățămînt diferite, în condițiile social-economice actuale din Republica Moldova.

Importanța practică a cercetării constă în faptul că:

1. Componentele evidențiate în urma prelucrării rezultatelor cercetării pot fi folosite ca un punct de plecare în studierea mai aprofundată a concepției Eu-lui la adolescenții contemporani și perfecționarea procesului educativ.
2. Concretizarea legăturii dintre concepția Eu-lui și structura orientărilor valorice.

Desfășurarea experimentului

Cercetarea a fost efectuată în perioada februarie-martie a anului 2001 pe un eșantion format din elevi ai claselor a X-a din școala medie de cultură generală №29 și liceul „Mircea Iliade” din or. Chișinău. Au fost selectați 27 elevi din liceu (23 fete și 4 băieți) și 20 elevi din școală (14 fete și 6 băieți), cu vîrste cuprinse – 16-17 ani.

Avînd în vedere influența mare a motivației asupra participării în cercetare pentru obținerea unor rezultate valide, am cointerestat adolescenții cu următoarele:

- Participarea în cercetare putea fi anonimă (în acest caz se notau numai inițialele subiectului cercetat);
- După prelucrarea datelor rezultatele au fost aduse la cunoștința fiecărui elev supus cercetării (fiecare adolescent a primit rezultatele sale după care a fost efectuată o consultație în grup privind interpretarea acestora).

Toate metodele au fost aplicate în aceeași zi, fapt ce a permis de a exclude influența factorilor situaționale, cît și influența timpului.

Metoda T.Leary în cercetarea dată a fost folosită cu scopul de a evidenția imaginea de sine a subiecților experimentați. Fiecărui elev au fost împărțite fișe de răspuns cît și foile cu itimi la care urma să dea un răspuns. Instrucțiunea: aici sunt date un șir de întrebări care se referă la caracterul omului, relațiile lui cu cei din jur la care urmează să răspundeți. În fișa de răspuns aveți două valori: ER (Eu real) – la care va trebui să răspundeți din punct de vedere al vostru, așa cum este el în prezent, și EI (Eu ideal) – cum veți răspunde la ideal. Acum citiți prima întrebare și puneți semnul „+” dacă sunteți de acord la EI sau la ER, sau semnul „-”, dacă nu sunteți de acord.

Această metodă permite de a efectua un diagnostic mai adînc în ceea ce privește relațiile interpersonale – una din caracteristicile a concepției Eu-lui. Am inclus această metodă din cauză că la vîrsta adolescentă timpurie comunicarea preia un loc foarte important pentru dezvoltarea personalității.

Metoda M.Rokeach are la bază ordonarea directă pe ranguri a listei de valori. Foile cu lista de valori au fost împărțite elevilor cu instrucțiunea de a efectua ordonare directă pe ranguri a valorilor propuse după importanța lor în viața persoanei cercetate.

În general se poate vorbi de un grad destul de mare de cointerestare în desfășurarea experimentului a subiecților experimentați. Însă ași vrea să evidențiez faptul că spre deosebire de elevii din liceu, cei din școală au pus un număr mai mare de întrebări suplimentare, au avut îndoieli privind modul cum să răspundă la întrebări, fapt care ar putea fi datorat unui nivel mai scăzut al cunoașterii de sine sau a unui bagaj de cunoștințe și vocabular mai sărac.

Analiza statistică și interpretarea datelor obținute

După cum s-a mai vorbit mai sus, în cercetare au fost folosite metoda T.Leary, care permite de a efectua un diagnostic mai aprofundat a acelor caracteristici a concepției Eu-lui, care se referă la relații interpersonale; și metoda M.Rokeach care permite studierea orientărilor valorice.

În urma prelucrării primare a datelor obținute și comparării valorilor medii după criteriul t a lui Student, am obținut rezultate care se pot observa din tabelul prezentat mai jos.

- conform rezultatelor obținute la testul lui T.Leary se poate observa că nu există diferențe semnificative între elevii școlii și liceului în ceea ce privește imaginea de Eu real, însă la Eu ideal se pot evidenția unele deosebiri ca: elevii din școală, spre deosebire de cei din liceu, la ideal doresc să aibă un nivel moderat (comportament adaptiv) de egoism și prietenie, și un nivel mai scăzut de agresivitate, suspiciune, timiditate, dependență. Acest moment ne poate vorbi despre faptul că elevii din școală sunt mai puțin satisfăcuți de imaginea sa reală, sunt mai neîncrezuți în sine, mai violenți în momentul când se discută personalitatea proprie. Aici există o dorință, o tendință mai puternic pronunțată spre schimbări în propriul comportament. Dacă să comparăm aceste date cu indicele la Eu real (cum se vede subiectul pe sine în prezent, la momentul de față), atunci se poate observa că în general, elevii la ideal doresc să fie mai puțin agresivi, suspicioși, timizi și dependenți
- conform rezultatelor obținute la metoda M.Rokeach se observă deosebiri în orientările valorice în ceea ce privește:
  - viață activă (o viață plină și emoțională);
  - apropiere de natură și artă;
  - viață plină (realizare maximală a capacităților și posibilităților);
  - încrederea în sine (armonia interioară, absența conflictelor);
  - cinstea, onestea;
  - orizont larg de receptivitate (deprinderea de a înțelege punctul de vedere al altora, stima și respectul față de alte deprinderi și obiceiuri);
  - voința puternică (capacitatea de a sta pe poziția sa, de a nu ceda în fața greutăților);
  - raționalism (capacitatea de a gândi, a lua hotărâri raționale);
  - responsabilitate și conștiințozitate,
  - intransigența față de defectele sale și imperfecțiunea altora

Aici se poate vorbi despre faptul că pentru școlari este mai mare importanța valorilor ca: viață activă și plină, încrederea în sine, orizont larg de receptivitate, onestea, voința puternică, raționalism, responsabilitate și intransigența față de defectele sale și imperfecțiunea altora; iar liceenii dau dovadă de o importanță mai mare în viața lor a orientării către natură și artă.

Pentru a sublinia legătura caracteristicilor cercetate a concepției Eu-lui cu orientările valorice a elevilor adolescenți, am folosit în lucrarea dată metoda corelației liniare.

Cu ajutorul corelației liniare am evidențiat acelea caracteristici ale concepției Eu-lui, care influențează sau/și sunt legate în dinamica sa cu formarea orientărilor valorice la elevii claselor a X-a.

În urma prelucrării datelor după analizele de corelație a lui Pearson, am obținut următoarele rezultate (vezi anexa 2).

În rezultatul corelației liniare am obținut un număr de caracteristici a concepției Eu-lui a elevilor din școală și din liceu, care sunt legate cu formarea orientărilor valorice. Aceste caracteristici pot corela între ele atât pozitiv, cât și negativ; adică, dacă e prezentă o corelație pozitivă, atunci cu cât e mai mare un indice, cu atât va fi mai mare și cel cu care el corelează, și invers. În cazul corelației negative – cu cât e mai mare un indice, cu atât indicile cu care el corelează va fi mai mic.

Dacă să observăm tendințele corelațiilor, putem observa următoarele: la adolescenții de această vârstă se evidențiază corelații semnificative pentru Eul ideal între toate cele 8 tipuri de relații interpersonale; cât privește orientarea valorică a adolescenților de această vârstă, corelația este mai pronunțată între variabilele V1 și V27 ($r = 0,550$, $p \leq 0,001$). Pentru Eul real apare doar o corelație semnificativă între ER7 și ER8 ($r = 0,624$; $p \leq 0,001$).

Analizând primul indice – ER1, se poate observa la elevii din liceu o corelație pozitivă cu ER2 ($r = 0,500$ $p = 0,008$) și V8 ($r = 0,432$ $p = 0,022$) și o corelație negativă cu EI1, EI2, EI3, EI6, V18 ($r = -0,615$ $p = 0,001$). Acestea ne pot vorbi despre faptul că în caz dacă indicele ER1 crește, corespunzător se va măări și valoarea indicilor ER2 și V8, iar valoarea indicilor EI1, EI2, EI3, EI6, V18 va scădea. Și invers, în cazul elevilor din școală, ER1 corelează numai pozitiv cu ER2, ER3, ER7 ($r = 0,513$ $p = 0,001$), adică creșterea la real al tipului autoritar, provoacă o evidențiere mai pronunțată a caracteristicilor tipului egoist, agresiv și prietenos. Indicii ER2 la elevii din liceu arată o corelație pozitivă cu V29 ($r = 0,487$ $p = 0,001$) și o corelație negativă cu EI2 ($r = -0,655$ $p = 0,001$); la elevii din școală ER2 corelează pozitiv cu ER5 ($r = 0,454$ $p = 0,044$) – ceea ce poate fi discifrat ca: corelația indicelui ER2 la elevii din liceu (la care predomină în relații interpersonale încrederea în sine, independența, dorința de a deveni lider) cu V29 provoacă o creștere interdependentă a acestor valori – corelația pozitivă și în cazul creșterii ER2, valoarea indicelui EI2 va scădea (dorința de a posedea la ideal stilului de relații de tip autoritar) La elevii de la școală cu acest tip de relații interpersonale se observă o creștere interdependentă a indicilor ER2 și ER5 (de tip supus (adică a particularităților ale relațiilor interpersonale ca: modestie, timiditate, înclinația de a lua asupra sa îndeplinirea obligațiilor străine).

Analizând corelația indicelui ER3, se observă o corelație pozitivă la elevii din liceu cu ER4, V3 ($r = 0,496$ $p = 0,008$), și o corelație negativă cu V1 ($r = -0,396$ $p = 0,041$) – acești elevi au tip dominant de relații interpersonale care se manifestă prin puțină energie, agresivitate, dar totodată, se evidențiază o creștere a indicelui ER de tip suspicios și orientare valorică dominantă spre sănătate; scăderea valorii indicelui V1 (viață activă - a vieții pline și emoționale). Elevii din școală au arătat următoarele rezultate: ER3 corelează pozitiv cu ER1, ER5, ER6 ($r = 0,486$ $p = 0,003$), și negativ cu V31 ($r = -0,494$, $p = 0,027$).

La elevii din liceu ER4 corelează pozitiv cu ER3 ($r = 0,618$, $p = 0,001$) și negativ cu EI4 ($r = -0,412$ $p = 0,003$), V1 ($r = -0,472$ $p = 0,033$) – adolescenții cu acest tip de relații manifestă tendință de corelație pozitivă a valorilor ER3 (sceptici și nonconformiști); iar la elevii din școală acest tip de relații nu influențează asupra modificării indicilor de corelație a nici unei valori.

ER5 la elevii din liceu corelează pozitiv cu V19, V25, V36 ($r = 0,388$ $p = 0,046$) și negativ cu EI5 ($r = -0,468$ $p = 0,014$); la elevii din școală ER5 corelează pozitiv cu ER2, ER3, ER6, ER8, ER7, V26 ($r = 0,454$ $p = 0,044$) și negativ cu V25 ($r = -0,472$ $p = 0,036$) – acestea ne pot vorbi despre faptul că la elevii din liceu corelația pozitivă evidențiază o creștere interdependentă a indicilor orientărilor valorice cu caracteristici ca: orientarea spre intransigența față de defectele sale și imperfecțiunea altora, acuratețe și colegialitate, sensibilitate; și o scădere în corelație a valorilor indicelui EI de tip timizi. La elevii din școală cu acest tip corelația este pozitivă pentru indicii ER de tip egoist, agresiv, timid, dependent, cooperant, orientarea valorică – valoarea profesională proprie; scăderea în corelație a valorii indicelui V25 - orientării spre intransigență față de defectele sale și imperfecțiunea altora.

ER6 la adolescenții din liceu corelează pozitiv cu ER7 ($r = 0,386$ $p = 0,045$); negativ cu: EI4, EI5, EI6, V17, V26 ($r = -0,394$ $p = 0,042$); la cei din școală corelează pozitiv cu ER3, ER5, ER7, ER8, V30 ($r = 0,462$ $p = 0,004$) – ceea ce se poate interpreta că la liceeni cu acest tip de comportament e prezentă tendința de creștere a indicelui valorilor ER de tip prietenos și o scădere în corelație a indicilor EI de tip suspicios, supus, dependent, cât și valorii creativității și valorii profesionale proprii. Adolescenții din școală spre deosebire de cei din liceu dau dovadă de o corelație pozitivă a ER de tip agresiv, supus, prietenos și altruist.

ER7 la cei din liceu corelează pozitiv cu ER6 ($r = 0,389$ $p = 0,045$), ER8 ($r = 0,065$ $p = 0,001$) și negativ cu: EI1, EI2, EI5, EI7, EI3, EI8 ($r = -0,668$ $p = 0,001$); la elevii din școală se observă o corelație pozitivă cu ER1, ER5, ER6, ER8, V16, V26 ($r = 0,458$ $p = 0,043$), cât și o corelație negativă cu V22 ($r = -0,476$ $p = 0,034$) – se poate vorbi că corelația pozitivă a indicelui ER7 provoacă creșterea interdependentă a valorilor indicilor de tip autoritar, supus, dependent, altruist, cât și a valorii de fericire a altora și valorii profesionale, spre deosebire de liceenii, la care corelația este negativă la indicii EI de tip autoritar, egoist, agresiv, supus, prietenos și altruist, iar pozitivă la indicii ER tip dependent și altruist; la ideal totodată doresc să fie mai puțin.

ER8 în liceu corelează pozitiv cu ER7 ($r = 0,625$ $p = 0,001$) și negativ cu EI1, EI2, EI5, EI6, EI7, EI8 ($r = -0,815$ $p = 0,001$); în școală corelează pozitiv cu ER5, ER6, ER7, V30 ($r = 0,478$ $p = 0,033$) – ceea ce ne poate vorbi despre faptul că la adolescenții liceeni căror le este caracteristic acest tip de relații se evidențiază o creștere interdependentă a valorilor indicilor EI de tip autoritar, prietenos, altruist; iar la cei din școală se observă o creștere interdependentă a valorilor indicilor ER de tip supus, dependent și prietenos; cât și a așa valori ca curajul de a-și susține propria părere, încrederea în forțele proprii, fapt care și demonstrează ipoteza că există deosebiri în structura concepției Eu-lui la adolescenți din școală și cei din liceu.

Se poate observa faptul că la școlarii corelația indicilor valorici (orientarea spre recunoaștere socială și atragerea respectului, cunoaștere, familie armonioasă și unită, punctualitate) este pozitivă; iar la cei din liceu corelația este pozitivă pentru orientarea spre valoarea profesională proprie.

Dacă să observăm corelația orientărilor valorice la elevii școlii și liceului, evidențiem că: la școlarii V1 corelează cu V27 ($r = 0,771$ $p = 0,001$); V2 – (-V16) ($r = -0,608$ $p = 0,004$); V7 – V25 ($r = 0,587$ $p = 0,007$); V8 – V36 ($r = 0,704$ $p = 0,001$); V9 – V32 ($r = 0,593$ $p = 0,006$); V16 – V35 ($r = 0,578$ $p = 0,008$); V18 – V34 ($r = 0,583$ $p = 0,003$); V24 – V28 ($r = 0,0578$ $p = 0,008$); la liceeni V1 corelează cu V4 ($r = 0,667$ $p = 0,001$); V4 – V5 ($r = 0,584$ $p = 0,001$), V25 ($r = 0,600$ $p = 0,001$); V14 – V24, V29 ($r = 0,583$ $p = 0,001$); V19 – V23 ($r = 0,619$ $p = 0,003$); V34 – V36 ($r = 0,580$ $p = 0,002$) – fapt care ne poate vorbi că la școlarii corelația este pozitivă în ceea ce privește indicii orientărilor valorice ca: prietenie autentică, recunoaștere socială și atragerea respectului, fericirea altora, încrederea în sine, indulgență și îngăduință; iar la liceeni orientarea valorică spre apropiere de natură și artă, libertate, activitate interesantă, punctualitate, acuratețe, autocontrol.

Așadar, și rezultatele studiului de corelație confirmă ipoteza că concepția Eu-lui, precum și orientările valorice sunt diferite la adolescenții din liceu și din școală.

Concluzii

Perioada de apariție a „Eu-lui” conștient, cât de treptat nu s-ar forma unele componente ale lui, tot timpul se socotea perioada adolescenței.

În această perioadă în limitele formării noului nivel al conștiinței despre sine are loc și formarea concepției despre sine relativ stabilă, a concepției Eu-lui. Către 16-17 ani apare o formațiune nouă deosebită, care în literatura psihologică se numește prin termenul „autodeterminare”.

Analiza teoretică a literaturii pe problema autodeterminării în perioada adolescenței permite de a scoate următoarele concluzii:

- în esența autodeterminării în perioada adolescenței stă autodeterminarea personală, care are în baza sa determinarea activă a poziției sale față de sistemul de valori primite de societate, determinarea pe această bază a sensului existenței personale.
- Concepția Eu-lui poate fi privită ca un factor al autodeterminării personale în perioada adolescenței

În partea practică a lucrării noastre am efectuat o cercetare a concepției Eu-lui ca factor al autodeterminării personale în perioada adolescenței cu scopul de a evidenția legătura dintre structura orientărilor valorice și formare a concepției Eu-lui, precum și diferențele care apar între adolescenții-elevi ai școlilor de cultură generală și cei de liceu.

Rezultatele obținute ne permit să afirmăm că deși între cele două categorii de adolescenți există multe asemănări asemănări, în același timp există și diferențe semnificative privind concepția Eu-lui și orientarea valorică.